

Ze zahraničí

Reforma polského školství – „Polské vzdělávání 21. století“

Jiří Prokop

Klíčová slova: reforma, gymnázium, lyceum, zkouška žákových kompetencí, preorientační zkouška, profesní stupně učitele

Podařilo se nám získat ministerský vstupní návrh programu školské reformy v Polsku pod názvem Polské vzdělávání 21. století. Shoduje se s předehranými návrhy resortu školství a s deklaracemi v oblasti školství obou vládnoucích politických stran, které tvoří pravicovou koalici, a byl zveřejněn polským ministrem národního vzdělávání Miroslawem Handkem 26. ledna 1998.

Poprvé jsou všechny myšlenky vloženy do jednoho projektu a veřejnosti je představen i harmonogram zaváděných změn, včetně financování. Znění reformy bylo přijato na půdě Senátu Polské republiky 11. listopadu 1997, předseda vlády Jerzy Buzek jej představil těmito slovy: „...vzdělávání je národní investicí a vírou svobodných občanů ve vlastní budoucnost. Osvěta a vysoké školství rozhoduje o pozici Polska mezi jinými státy. Vzdělání dnes vymezuje identitu národa a rozvoj jeho kultury v podmínkách otevřenosti polské společnosti ke světu. Vzdělání je také nejlepším způsobem vyrovnávání životních šancí. Proto za nutné považujeme provedení radikální reformy školského systému, které bude přizpůsobeno nárokům XXI. století.“

Návrh předpokládá konzultace k reformě školského systému. Očekává se, že v nejbližších týdnech a měsících po jeho vyhlášení proběhne mnoho veřejných debat, neboť široký dialog může být základem přehledného, akceptovaného modelu polského vzdělávání na přelomu 20. a 21. století. Příliš času na širokou debatu však není. A to ze dvou důvodů: za prvé – jsou již dány přesné termíny a harmonogram zaváděných změn. Za druhé – důvodem zaváděných změn bylo také přizpůsobit vzdělávací reformu k velké reformě systému státní správy, která byla přijata polským senátem již v měsíci červnu 1998.

Harmonogram změn je napjatý: například již ve školním roce 1999/2000 se v 1. a ve 4. třídě základní školy a také v 1. třídě škol středních objeví zcela nové programy. Sedmá třída bude přejmenována na 1. třídu gymnázia. Na konci roku se již bude provádět celostátní povinná první zkouška po 6. třídě základní školy. Za čtyři roky (školní rok 2001/2002) se budou provádět první kontroly na konci gymnázia (místo přijímacích zkoušek na střední školy). Za pět let (školní rok 2002/2003) se objeví tříletá profilovaná lycea a dvouleté učňovské školy. Za sedm let (školní rok 2004/2005) bude celé školství zreformováno.

Které zásadní změny se budou v této reformě uskutečňovat? Především v oblasti systému školství (např. zavedení gymnázií), v oblasti řízení a financování školství, ale také budou provedeny změny v postavení učitele:

Návrat ke gymnáziu

První viditelnou změnou školského systému bude to, že současní žáci pátých tříd se za jeden a půl roku ocitnou v první třídě gymnázia. **Základní škola** bude trvat šest let. Na základní škole nebudou předměty, jako např. *biologie* nebo *zeměpis*, ale předmětové bloky, např. *prostředí*. Na konci základní školy všichni žáci absolvují srovnatelnou zkoušku. Skládat ji budou všichni, aby získali „informace o výsledcích a o nedostacích k odstranění“. Lepší výsledek dovolí pravděpodobně v budoucnu přijetí na lepší gymnázium.

Druhou etapou změn jsou tříletá **gymnázia**. Budou umístěna v téže budově jako základní škola. Objeví se v něm tradiční školní předměty. Gymnázium bude končit zkouškou (také srovnatelnou), ale místo výsledku „prospěl – neprospěl“ získá žák body. Na počtu těchto získaných bodů bude záležet, na jakou školu bude žák následně přijatý. To rovněž znamená, že učitelé základních škol budou za jeden a půl roku učit také na gymnáziích. Učitelů bude dostatek, protože demografický boom odchází do lyceí. Z téhož důvodu pro učitele nebudou práce v lyceích, zkrácených na tři roky.

Zaniknou „technikumy“ (= 4,5leté, pro průmysl a zemědělství). **Učňovské školy** mají být dvouleté (dnes 3leté) a budou – ve shodě s nároky současného trhu práce – připravovat širěji. Po této škole budou moci studenti jít pracovat nebo složit maturitu po dvouletém doplňujícím studiu na gymnáziu.

Většina mládeže bude na středních školách – v tzv. **profilovaných lyceích**. Lyceum může být s profilem např. humanistickým, matematickým, ale také uměleckým, ekonomickým či technickým. Profily technické mají mít další specializace (v současnosti fungují experimentální technická lycea). Střední vzdělání ukončí státní maturita. Maturita umožní vstup na

různá studia bez přijímacích zkoušek – vysoké školy budou moci nanejvýš dělat testy umělecké, recitační apod.

Moc do rukou rad

Místní úřady získají daleko větší vliv na celé vzdělávání (kuratorium bude provádět dozor pedagogický i právní). Již tři roky obecní úřady (gminy) řídí základní školy, návrh předpokládá i řízení gymnázií. Zároveň významný vliv na základní školy mají získat rodiče.

Okresní úřady (powiaty) budou spravovat lycea. I když si vysoké školy zachovají autonomii, bude zachován také vliv krajských úřadů (województwa), aby „došlo ke shodě mezi rozvojem, činností školy a strategickými potřebami regionu“.

V projektu je také upřesněno, jak bude financováno školství. Pravděpodobně místní samospráva bude dostávat menší dotace z rozpočtu, ale zůstane jí více peněz z daní. Výška dotací má ve větší míře záviset na počtu žáků.

Školy nestátní mají dostávat – jako dnes – polovinu nákladu na vzdělání v daném kraji. Nabízí se i jiná varianta: stoprocentní dotace, ale zrušení daňových úlev za vzdělávání dětí v nestátních školách.

Peníze do rukou učitelů

K dispozici není ještě úplný odhad, kolik bude stát zavedení reformy. Dokument pouze uvádí, že zavedení gymnázia (v tomto případě „deváté třídy základní školy“) bude stát 338 miliónů zlotých (asi 2 % rozpočtu školství). Protože udržení celého ročníku mladých lidí v 3. třídě gymnázia (v budově základní školy) bude dražší než v 1. třídě školy střední. K tomu ale musíme připočítat náklady programových změn, změn úvazků učitelů, změny v síti škol, které v této chvíli ještě nejsou známy.

Od učitele stážisty ke školskému profesorovi

Projekt předpokládá změnu sítě učitelských platů. Místo platů závislých pouze na době učitelské praxe a vzdělání se zavádí šest učitelských stupňů: od učitele stážisty po školského profesora. Na jednotlivé stupně bude potřeba buď získat specializační hodnost, nebo složit státní zkoušku, nebo zavést nové pracovní metody či vytvořit vlastní programy. Plat bude odpovídat jednotlivým stupňům.

Jmenování (praktická záruka neodvolatelnosti) dostane teprve IV. stupeň (učitel-specialista). Ze současných učitelů by tento stupeň náležel plně kvalifikovaným učitelům s 15letou praxí.

Rozhovory s odbory na toto téma probíhaly na jaře 1998. Do této doby odbory bránily privilegia z Charty učitele, ale v poslední době vysílají signály, že se dohodnou na této více tržní regulaci, pokud ovšem významně vzrostou učitelské platy.

Po těchto základních tezích reformy polského školského systému uvedeme některé reformované oblasti školství trochu podrobněji. Po úvodních *předpokladech změn* se budeme věnovat nejviditelnějším *strukturálním změnám, reformě programů* a novinkám v oblasti *systému hodnocení*. Nabídneme také *tabulku s koncepcí postupu v učitelském povolání*.

Vyhnete se problematice financování a řízení školství, také přesnému harmonogramu změn a zodpovědnosti za jednotlivé kroky změn. Věříme, že zájemci si příslušné informace obstarají, nebo se obrátí přímo na autora příspěvku.

1. Předpoklady reformy a základní teze

Transformace politicko-ekonomického zřízení v roce 1989 po pádu komunistického režimu začaly především v oblasti politicko-hospodářské, ale sféra sociální, např. vzdělávání, zdravotnictví, pojišťovnictví apod., zůstala v Polsku bez dostatečně hlubokých změn. Reformy v této sféře jsou základním cílem současné pravicové vládní koalice AWS–UW, a mají navazovat na územně správní reformu státu, která byla schválena v červnu 1998.

Podle předkladatelů školské reformy slabiny současného systému vzdělávání jsou obecně známé a vyplývají z neopozitivistické koncepce školy ze začátku končícího 20. století. Od této koncepce se poměrně radikálními reformami odklonily již všechny rozvinuté civilizované státy, především v Evropě.

Základními vlastnostmi tohoto starého vzdělávacího systému jsou:

- převaha informací (rozuměno jako soubor faktů) nad dovednostmi,
- učení podle akademických oborů,
- omezení výchovné role školy a nedostatek spolupráce ve výchově s rodinou,
- úzce profilované dlouhotrvající odborné vzdělávání,
- převaha frontálního vzdělávání nad individualizovaným.

V důsledku těchto a jiných systémových vad se ukazuje mimo jiné u více jak poloviny dospělých funkční analfabetismus (dovednost čtení, ale bez porozumění) a potvrzený nedostatek zvládnutých základních programových obsahů u více než 60 % maturantů. Pozorovaný je rovněž nedostatek kulturních potřeb, který se například projevuje nečtením knih u více než 50 % dospělé populace nebo i jakéhokoliv denního tisku u 20 %. Všeobecná je rovněž nechuť k dalšímu sebevzdělávání.

Za nejvážnější bezprostřední důvody rozhodující o nutnosti co možná rychlého provedení komplexní reformy celého vzdělávacího systému je potřeba zmínit:

- nedostatek adaptační schopnosti současného vzdělávacího systému na tempo a rozsah civilizačních a sociálních změn,
- krize výchovné role školy, vyplývající z dominance předávání informací nad tvorbou dovedností a utvářením osobnosti,
- nedostatek rovných šancí v přístupu ke vzdělání na každé úrovni a nízké procento mládeže získávající střední a vyšší vzdělání,
- přizpůsobení vzdělávacího systému Ústavě a reformě státního systému,
- přizpůsobení odborného vzdělání měnícím se potřebám tržního hospodářství,
- potřeba silnějšího provázání školy na všech úrovních s rodinou a okolní společností.

Řadu let trávající diskuse o zásadách a oblastech reformy vzdělávání shromáždila mnoho diagnostických podob i koncepcí, ale doposud nebyla dostatečující vůle uvést reformu v život. V nabízené reformě jsou využity myšlenky a zkušenosti všech zúčastněných institucí, aby nebyly promarněny dosavadní iniciativy a vložené síly.

Jako nikdy dříve nastala nyní situace nezvykle příznivá a mobilizující na zavedení komplexní reformy, která vyplývá:

- z narůstajících potřeb dostát výzvám vyplývajícím z integrace státu s Evropskou unií,
- z nutnosti změn vyplývajících z reformy státní správy,
- z hlubokého demografického propadu 6–7leté populace, který dosáhne svého maxima v letech 2001–2002.

Tyto tři hlavní činitele zapříčiňují, že vzdělávací reforma by měla být provedena právě nyní a termín začátku jejího zavádění do praxe by měl připadnout na začátek školního rok 1999/2000.

Rychlé zavádění reformy spolu s příznivým seskupením mnoha činitelů představuje komplex, který zahrnuje následující oblasti:

- strukturu vzdělávacího systému od předškolních zařízení až po doktorská studia se zavedením nového školského systému,
- změny ve způsobech administrace a dozoru přizpůsobené k novému státnímu systému,
- nové programové základy a změny v organizaci a metodách vzdělávání,
- utvoření nezávislého systému a zásad známkování a zkoušení,
- vymezení ekonomického statusu, zdrojů a způsobů financování školy,
- vymezení kvalifikačních nároků na učitele a jejich provázání s cestami úspěchů a systémem odměňování na odpovídající vysoké úrovni.

Takto široce pojímaná reforma celého polského vzdělávání by měla vést:

- ke zevšeobecnění vzdělání na střední úrovni a k výraznému růstu počtu těch, kteří začínají studovat na vyšším studiu,
- ke zvýšení a vyrovnání šancí přístupu ke vzdělání na všech jeho úrovních,
- k obnovení odpovídajících proporcí mezi předáváním vědomostí, utvářením dovedností a starostí o rozvoj osobnosti,
- ke zvýšení autonomie školy,
- ke zvýšení kvality práce učitele diferencovanými stupni ocenění a platové úrovně,
- ke zlepšení finanční situace vzdělávání zvýšením rozpočtových nákladů a také vlastních rozpočtů škol,
- k provázání školy s rodinou a místní společností.

2. Koncepce struktury školského systému

System vzdělání zahrnuje možnou cestu vzdělávání od mateřské školy po doktorát spolu s celoživotním vzděláváním. Vzdělávací cykly by měly být ustanoveny tak, aby byly přiměřeny dětem nebo mládeži nacházející se ve stejné fázi psychického a fyzického rozvoje.

Pokud analyzujeme strukturu vzdělávání států na vysoké civilizační úrovni, pak můžeme pozorovat tři výrazně dominantní organizační formy školního vzdělávání a tři etapy akademického vzdělávání. Pokud použijeme polskou terminologii, tak jde o: základní školu, gymnázium a lyceum, na akademické úrovni licenciát (bakalářské studium), magisterské studium a doktorské studium. Právě takové rozdělení je základem navrhovaného systému představeného ve schématu školského systému na konci tohoto článku.

Ve srovnání s navrhovanou reformou má dosavadní polský školský systém tuto strukturu: po čtyřleté mateřské škole (= przedszkole) následuje osmiletá základní škola (= szkola podstawowa). Střední školou je buď čtyřleté všeobecně vzdělávací lyceum (= liceum ogólnokształcące), nebo střední odborná škola (= średnia szkola zawodowa), nebo až tříletá učňovská škola (= zasadnicza szkola zawodowa). Mezi střední školy patří málo početná čtyřletá odborná lycea (např. umělecká) a tzv. technikumy (pro průmysl a zemědělství – až pětileté).

Po reformě začátku povinné školní docházky předchází roční příprava na školu – tzv. „zerówka“ („nultá třída“ – pozn. autora), která se v budoucnu možná změní na povinnou a eventuálně zůstane včleněna do struktury základní školy. Prozatím se doporučuje ji ponechat v současné podobě.

Základní škola bude trvat 6 let a bude zahrnovat děti ve věku 7–12 let, tedy v období výrazně dětského rozvoje. Má se zaměřit na předávání základních dovedností dítěti a na výchovu, a to s velmi těsnou spoluprací rodičů.

V tomto období nebude učení probíhat podle akademických disciplín, ale nevelký počet předmětů bude integrován do vzdělávacích bloků. S ohledem na svou úlohu by měla být základní škola umístěna co možná nejbližší místu bydliště dítěte, aby se zvýšil vliv rodičů na práci školy i dítěte.

Ukončením cyklu by mělo být zjišťování kompetencí, které by nerozho- dovaly o ukončení školy, ale poskytly by všem zúčastněným (žákovi, jeho rodičům i učiteli) informace o výsledcích i nedostatcích, které by měly být odstraněny.

Gymnázium bude povinná, neprofilovaná, všeobecně vzdělávací tříletá škola, a bude tedy určena pro mládež ve věku 13–15 let. V tomto období bude zavedeno vzdělávání po předmětech, pokud možno různorodých, ale na základní úrovni. Jedním z úkolů tohoto cyklu by bylo rozpoznání schopností a zájmů žáka tak, aby se po jeho ukončení mohl provést racionální výběr další vzdělávací cesty. Tomuto cíli bude sloužit závěrečná zkouška, která bude opravňovat ke vstupu na lyceum. V této etapě by šestnáctiletý mladý člověk na základě posouzení predispozic uskutečnil první výběr směru svého dalšího vzdělávání.

Profilované lyceum – 3leté končící maturitou nebo 2letá široce profilo- vaná učňovská škola – bude poslední etapou školního vzdělávání. Profilovaná lycea zahrnují lyceum klasické, humanitní, matematické atd., ale také např. lycea s profilem technickým, ekonomickým, tedy zaměřující žáka odborně. V tomto systému se proto doporučuje zrušit současné technické školy. Ve všech lyceích bude povinné určité množství předmětů na vyšší úrovni, z kte- rých bude pro všechny povinná část maturitní zkoušky. Zbývající část vzdě- lávacího programu bude obsahovat různorodé předměty, ze kterých se bude skládat druhá část maturitní zkoušky. Takto chápaná maturitní zkouška bude zároveň základním předpokladem vstupu na vysokou školu. Vysoké školy nebudou organizovat přijímací zkoušky, které by byly opakováním maturitní zkoušky, ale budou zjišťovat speciální schopnosti a dovednosti, např. umělecké nadání, fyzickou obratnost apod.

Dvouletá široce profilovaná **učňovská škola** bude připravovat na od- borné práce takovým způsobem, že absolvent bude moci změnit a přizpů- sobit svoji profesi potřebám měnícího se trhu práce prostřednictvím speci- alizačního školení v semestrální formě. V případech opožděného rozhodnutí o doplnění středního vzdělání musí být vytvořena možnost pro absolventy těchto škol ukončit **doplňující lyceum**, které povede k normální maturitě.

Vysoké školy povedou nastupující maturanty do dvou typů škol: vysokých odborných škol a vysokých škol akademického typu, nabízejících stu- dium I. cyklu nebo jednolitě magisterské studium.

Jak po vysoké odborné škole, tak i po I. stupni akademického studia se může pokračovat ve studiu na úrovni magisterské. Vrcholem systému

vzdělání budou doktorandská studia. To znamená, že doktorandi by získali status studenta.

3. Reforma programů

Plánování vzdělávacích změn je spojeno také se změnami výukových programů, které předpokládají:

- odklon od encyklopedického vzdělávání, podrobných a přetížených programů utvořených podle akademických disciplín,
- přípravu k samostatnému životu, schopnost vypořádat se s problémy a sebevzděláváním a dosažení výkonu a efektu,
- položení důrazu na rozvoj žáka, vymezení jeho předpokladů a správné vzdělávací dráhy pozorování žákových prožitků, stimulace jeho poznávacích a praktických výběrů, utváření poctivosti, pocitu vlastních hodnot a prospěšnosti, osvojení norem života ve společnosti, kolektivní práce, vlasteneckých a prosociálních postojů, odpovědnosti za sebe i druhé, odhalování a vymezení zájmů a názorů,
- zavedení programových základů definujících vzdělávací úkoly školy na jejich jednotlivých úrovních a zvětšení autonomie škol a učitelů v oblasti výběru tempa, metod a nových pracovních technik,
- připuštění také školních výukových programů pro konkrétní stupeň školy, akceptovaných pedagogickou radou školy a ministerstvem národního vzdělání. Školní vzdělávací program zahrnuje programy předmětů zapsaných v učebním plánu, popisuje činnosti učitelů (i žáků) se zřetelem na realizační možnosti dané školy (kádrové předpoklady, materiální vybavení) a také možnosti žáků,
- připouštění jak tradičních výukových předmětů, tak i integrovaných předmětových bloků,
- vymezení úkolů pro žáky, požadavky a zásady vnitřního i vnějšího hodnocení.

4. Systém hodnocení – státní zkoušky

V novém vzdělávacím systému se předpokládají následující etapy kontroly vzdělávacích výsledků:

A. Kontrola žákových kompetencí po ukončení základní školy. Nebude mít charakter selekce, ale poskytne žákům a jejich rodičům, a také školám – základním i gymnáziím – informace o úrovni výsledků absolventa 6leté základní školy.

B. Kontrola preorientační – organizována na závěr gymnázia. Jejím cílem má být určení úrovně znalostí a schopností (kompetencí) žáků

a také jejich predispozicí. Výsledek bude uváděn v bodech bez vymezení hranice „prospěl/neprospěl“. Na počtu dosažených bodů bude záležet přístup – bez přijímacích zkoušek – na různé školy a úrovně škol lyceálních nebo učňovských. Současně získá gymnázium možnost nejen měřit úroveň výsledků absolventů, ale také možnost porovnávání výsledků s výsledky žáků na škole začínajících, a porovnání vzrůstu získaných vědomostí a dovedností dětí během výuky.

C. Státní maturita organizována na principech zahrnutých v programu „Nová maturita“ (NM). Ve fázi rozvah je v jednotlivých disciplínách systém této zkoušky dvouúrovňový.

Zkoušky budou připraveny a zavedeny centrálními i regionálními zkušebními komisemi. Předpokládá se, že:

- kontroly po 6. třídě budou poprvé uskutečněny ve školním roce 1999/2000 a budou mít zkušební charakter, rozsah a forma budou přizpůsobené dosavadním platným výukovým programům,
- kontrola po 3. třídě gymnázia poprvé bude uskutečněna ve školním roce 2001/2002,
- nová maturita – po dřívějších pilotních zkušenostech – bude povinně zavedena ve školním roce 2001/2002 pro absolventy středních škol starého systému a od roku 2004/2005 pro absolventy středních škol nového školského systému.

Na tomto místě můžeme připomenout, že i u nás některé politické strany usilují o zavedení podobných zkoušek. Uvedu jen vítěznou stranu z letošních parlamentních voleb v České republice – Českou stranu sociálně demokratickou, která v oblasti školství svého volebního programu bude chtít zavést srovnatelné závěrečné zkoušky pro žáky devátých tříd a srovnatelné maturitní zkoušky pro absolventy středních škol. Také Unie svobody chce zrušit přijímací zkoušky na vysoké školy a nahradit je standardizovanými testy po střední škole. Takže je možné, že se v následujícím volebním období dočkáme v této oblasti podobných změn, jaké chystají v Polské republice.

5. Koncepce učitelského odborného statusu

Reforma školského systému v Polsku se dotýká všech oblastí jeho fungování. V přípravě a zavádění reformy se musí angažovat všichni osvětoví pracovníci, nezávisle na pozici jejich zaměstnání. Podmínkou angažování učitelů i jiných školských pracovníků na reformování vzdělávacího systému a zlepšení kvality práce škol a pracovišť je vypracování a zavedení nových zásad pracovního postupu u pracovníků školství, a tím i náležitá mzdová motivace.

Reforma vzdělávacího systému není možná bez radikální verifikace statusu učitele v oblasti kvalifikačních požadavků k zastávání zaměstnání, ur-

čení postupu v rámci jeho odborného rozvoje a vyplývajících z nich podmínek mzdy i práce učitele. Z těchto podmínek vyplývá:

- kvalita i efekt vzdělávacího procesu,
- motivace ke zvyšování kvalifikace a zlepšování didaktické a výchovné práce,
- pocit existenční a zaměstnanecké stability učitele,
- společenská prestiž náležející učiteli.

Aktuální systém zaměstnávání a odměňování učitele nespĺňuje tato očekávání. Egalitarismus postavení a kvalifikace učitelů, nízká úroveň a zploštělá síť odměňování zbavuje učitele atributů k výkonu svého povolání, snižuje jeho zaangažování ve výchovně vzdělávacím procesu, sráží učitele na pozici námezdního zaměstnance, bojujícího o materiální bytí. V období posledních let jedinou možností bylo vymezení delšího a delšího seznamu činností učitele, za které mohl získat příplatky různého druhu, odměny ke mzdě, nejčastěji spíše v symbolické výši částky. Je to systém antimotivační.

V souvislosti s výše zmíněným základním instrumentem zavedení reformy ve školství je nové vymezení statusu učitele. Doporučuje se status opřít o následující elementy:

1. Zavedení 6 kategorií učitelských pozic.
2. Zavedení kvalifikačních požadavků v oblasti:
 - a) morálně etického postoje,
 - b) dosažené úrovně vzdělání, získaného cestou školení a složení státní zkoušky odborných specializačních stupňů,
 - c) pozitivního ocenění inovačních výsledků práce ve vzdělávání a výchově či výsledků programových ve vzdělávání a výchově s vnějším zhodnocením,
 - d) odpovídající učitelské praxe.
3. Přijetí minimálního osobního ohodnocení jako násobku základních platů v jednotlivých kategoriích učitelského statusu – se zaváděním zásadní většiny speciálních příplatků.
4. Zachování následujících příplatků k základnímu platu:
 - a) za pedagogickou praxi,
 - b) za nadúvazkové hodiny ve vztahu k určenému množství úvazku,
 - c) za obtížné podmínky,
 - d) za vedení třídy,
 - e) za plnění řídicích a koordinačních funkcí.Úroveň doporučovaných zásad, navrhovaných procent hodnoty příplatků by měla být motivující a satisfakcí pro učitele, kteří přijímají povinnosti navíc či vykonávají je ve zvláštních podmínkách.
5. Postupnou stabilizaci zaměstnání.

6. Zavedení přechodného období pro dosavadní učitelské kádry.

Alternativní kvalifikační – motivační cesta postupu učitele v reformě vzdělávacího systému PR

Postavení kategorie	Kvalifikační požadavky	Základní odměňování (násobky minimálního platu)
------------------------	---------------------------	--

		od-do
Kategorie I.	1. Vzdělání:	
Učitel	a) střední pedagogické	1,00–1,11
stážista	b) vyšší	1,11–1,22
	c) vysokoškolské	1,22–1,33
	d) vysokoškolské pedagogické	1,33–1,44

Pozn.: – zaměstnání na dobu určitou po dobu stáže.

Kategorie II.	1. Vzdělání:	
Učitel	a) střední pedagogické	1,11–1,22
smluvní	b) vyšší	1,22–1,33
	c) vysokoškolské	1,33–1,44
	d) vysokoškolské pedagogické	1,44–1,55
	2. morálně etický postoj	

Pozn.: – zaměstnání na dobu určitou

- v přechodném období pro dnes zaměstnané na dobu neurčitou je smlouva na dobu neurčitou s 3měsíční výpovědní lhůtou na konci semestru či školního roku

Kategorie III.	1) Vzdělání	1,75–2,25
Učitel	vysokoškolské pedagogické	
	2) morálně etický postoj	
	3) specializace I. stupně (státní zkouška I. stupně)	
	4) ocenění výsledků inovací ve vzdělávání a výchově	

Pozn.: – zaměstnání na dobu neurčitou s možností rozvázání pracovní smlouvy s 3měsíční lhůtou ke konci školního roku či semestru

- v přechodném období se specializace I. stupně nepožaduje u učitelů s vysokoškolským pedagogickým vzděláním a praxí 10 let
- výpovědní lhůta 6 měsíců ke konci června

Kategorie IV.	1) Vzdělání	2,00–2,50
Učitel	vysokoškolské pedagogické	
specialista	2) morálně etický postoj	
(jmenování)	3) specialista II. stupně (státní zkouška II. stupně)	

nebo titul doktor

4) ocenění výsledků inovací ve vzdělávání a výchově

Pozn.: – zaměstnání na základě jmenování s 6měsíční výpovědní lhůtou ke konci června

- v přechodném období se specializace I. a II. nepožaduje u učitelů s vysokoškolským pedagogickým vzděláním a praxí 15 let, učitelé jsou jmenováni dočasně

Kategorie V.	1) Vzdělání	2,25–2,75
Učitel	vysokoškolské pedagogické	
diplovaný	2) morálně etický postoj	
	3) specializace III. stupně (státní zkouška III. stupně) nebo titul habilitovaný doktor (u nás Ph. D. – pozn. autora)	
	4) ocenění výsledků inovací ve vzdělávání a výchově	

Pozn.: – zaměstnání na základě jmenování s 6měsíční výpovědní lhůtou
– kvalifikace ve shodě s požadavky

Kategorie VI.	1) Vzdělání	2,50–3,00
Školský	vysokoškolské pedagogické	
profesor	2) morálně etický postoj	
	3) specializace III. stupně (státní zkouška III. stupně) nebo titul habilitovaný doktor	
	4) ocenění výsledků inovací ve vzdělávání a výchově	

Pozn.: – zaměstnání na základě jmenování s 12měsíční výpovědní lhůtou
– kvalifikace ve shodě s požadavky

6. Několik slov na závěr

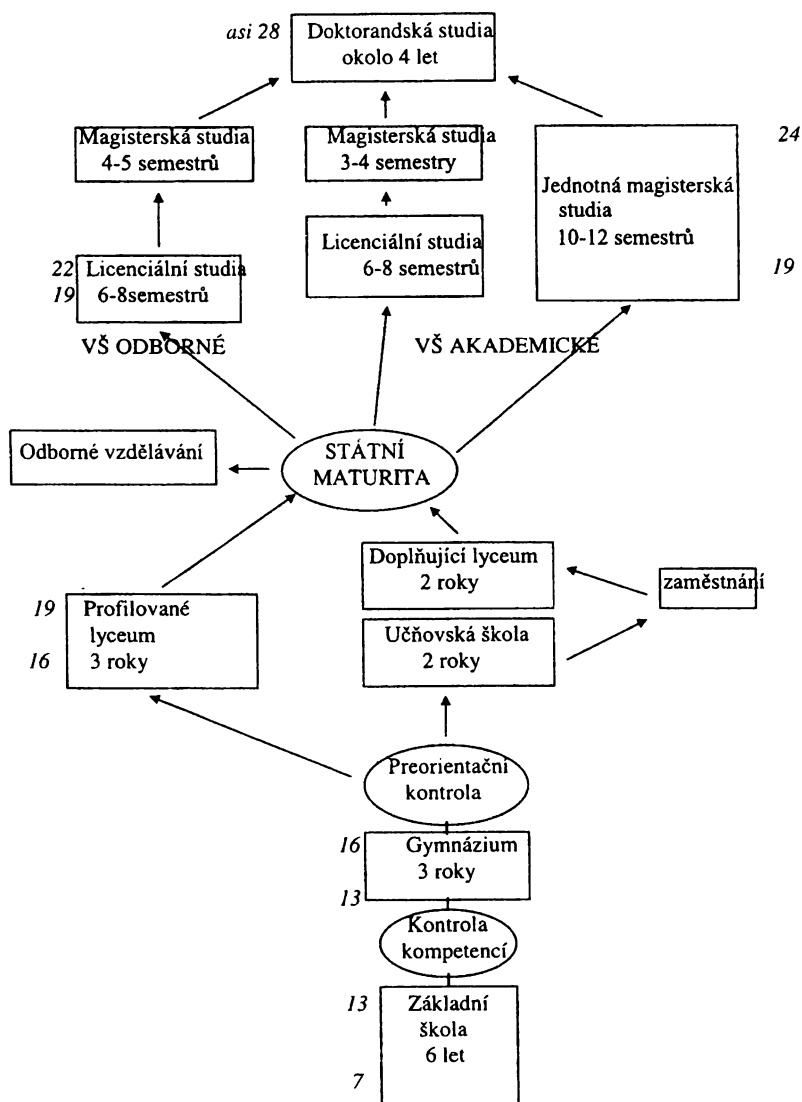
Gymnázium je v polském prostředí pravděpodobně nejlevnějším z možných způsobů zavést povinné částečné střední školy – což je dobře. Je otázkou, zda zkoušky na konci základní školy a gymnázia mají smysl. Oproti tomuto mínění je směřovatější koncové školní ocenění. To je založeno na znalosti mnohaletého rozvoje žáka na pozadí školní třídy a vzdělávacího programu. Z výzkumů vyplývá, že má o mnoho větší prognostickou hodnotu než někdy náhodný výsledek zkoušky.

Je jistě dobře, že maturita bude věrohodná a na takové úrovni, aby vysoké školy nemusely organizovat jiné kontroly. I když je obtížné vysokým školám ve zkouškách zabránit, pokud mají být (i podle tohoto návrhu reformy) plně autonomní.

Jiné návrhy změn jsou také zajímavé. Základní škola by jistě měla být učením dovedností a znalostí, nikoliv předmětů. Teprve v druhé vzdělávací etapě, neboli v této reformě na gymnáziu, by mělo začít vzdělávání po před-

Schéma školského systému Polské republiky (bez speciálního školství)

Pozn.: kurzívou je uveden věk



mětech. I u nás žák, když se podívá na mapu, vidí státy poznané z hodin zeměpisu a teprve potom pomalu a ztěží uvažuje, co ví o historii a současnosti tohoto státu. Měl by to naučené integrovat.

Kapitolou velmi podnětnou i pro naši situaci, pro profesní a mzdové postavení učitelů je jistě zavádění profesního růstu učitelů a zaváděné kvalifikačních stupňů. Právě tady se otevírají možnosti nejen odborného růstu jednotlivých učitelů, ale i pro vyšší ohodnocení těch nejlepších. A to nejenom podle odučených let. Je otázkou, zda naše nová politická reprezentace bude schopna dotáhnout do konce návrh tolik diskutovaného projektu „Učitel“, který navrhuje něco podobného.

Dá se reforma zavést tak rychle, jak chce polský ministr? Pravděpodobně ano, politická vůle v Polsku jistě k těmto krokům je. Je potřeba si pospíšet, využít demografického propadu na základních školách. A je možné, že tuto změnu přivítají především polští rektori vysokých škol, protože budou dostávat lepší kandidáty ke studiu na fakultách. Ostatně pedagogové na polských vysokých školách se velmi významně podíleli na přípravě této reformy.